

ความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤต (Food Security in Crises)

๑. นิยามและคำจำกัดความ

ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง สถานการณ์ที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภค มีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการทางสุขภาพและทางวัฒนธรรม เพื่อการมีสุขภาพที่ดี รวมทั้ง การมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา และความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัยหรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร (ปรับปรุงและเพิ่มเติมจากนิยาม “ความมั่นคงด้านอาหาร” ในมาตรา ๓ ของ พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ [๑])

วิกฤตสุขภาพ หมายถึง ภาวะทางสุขภาพ ทั้ง ๔ มิติที่ไม่อยู่ในภาวะปกติ อาจเกิดจากธรรมชาติหรือไม่ก็ได้ เป็นเหตุการณ์ที่มีอยู่ในภาวะอันตราย ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อม โดยรวม ที่ควรต้องมึนโยบาย หรือการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาภายในเวลาที่จำกัด [๒]

ประชากรเปราะบาง (ในมิติของความมั่นคงทางอาหาร) หมายถึง กลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับอันตรายต่อสุขภาพจากการไม่มีความมั่นคงทางอาหาร เนื่องด้วยสถานะทางสุขภาพ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือบริบททางสังคม ที่ทำให้ไม่สามารถจัดการกับความเครียดหรือสถานการณ์ที่กระทบกับความมั่นคงทางอาหารของพวกเขาได้ (อ้างอิงจาก นิยามศัพท์ “กลุ่มคนที่อยู่ในสภาวะเปราะบาง” (vulnerable groups) ในธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๙ [๓])

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเป็นปกติและต่อเนื่อง โดยเหตุที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน หรือมีอาชีพเดียวกัน หรือประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน (นิยามใน พรฎ. จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓ อ้างอิงใน ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๙ [๓])

สิทธิในอาหาร (Right to Food) หมายถึง สิทธิของมนุษย์ทุกคนที่จะมีความมั่นคงทางอาหารและรอดพ้นจากภาวะความอดอยากหิวโหย [๔]

๒. ความสำคัญของประเด็น

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่เป็นพื้นฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ “ความมั่นคงทางอาหาร” ของคนทุกคนในสังคม จึงถูกจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทุกประเทศต้องให้ความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งของเป้าหมายในการพัฒนา [๕] และได้รับการบรรจุเป็นประเด็นหลักอย่างหนึ่งในเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ดังปรากฏในเป้าหมายที่ ๒ “การขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน” รวมถึงเป้าหมายที่ ๑ “การขจัดความยากจน” [๖]

1 ในสถานการณ์ปกติ ทุกประเทศมีปัญหา “ประชากรเปราะบาง” ที่อดอยากหรือขาดสารอาหาร จึงมีการ
2 เสนอให้การเข้าถึงอาหารเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่ต้องปกป้อง [๗] และมีปัญหาที่เกิดจากการ
3 พัฒนา เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาดั้งเดิม และการแย่งชิงทรัพยากร จึงมีการเสนอให้
4 “อธิปไตยทางอาหาร”[๘] เป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงทางอาหาร โดยที่ผ่านมามีปัญหาในระบบอาหาร
5 โดยเฉพาะในส่วนของการเข้าถึง และการกระจายอาหาร โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับระบบ
6 เกษตรกรรม เป็นประเด็นที่มีการผลักดันและดำเนินการกันมาอย่างยาวนาน โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
7 ผู้เกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงรัฐบาล และหน่วยงานองค์กร ทั้งในระดับนานาชาติและในประเทศไทย
8 ทั้งในเชิงโครงสร้าง และความไม่เป็นธรรมในระบบอาหาร เช่น ปัญหาการครอบครองผูกขาดปัจจัยการผลิต
9 อาหาร ระบบการเกษตรที่ไม่ยั่งยืน รวมถึงปัญหาความปลอดภัยของอาหารโดยเฉพาะการใช้สารเคมีกำจัด
10 ศัตรูพืช [๙] ในขณะที่การพัฒนาความเป็นเมืองที่ขาดการวางแผนอย่างเหมาะสมได้ลดทอนความสามารถใน
11 การพึ่งตนเองด้านอาหาร ประกอบกับในบริบทของเมืองมีระบบการผลิต และการกระจายอาหารที่ไม่
12 เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรายย่อย และผู้ประกอบการรายย่อย ในขณะที่ผู้บริโภคก็ไม่มี
13 ทางเลือกที่หลากหลายในการเข้าถึงแหล่งอาหาร ความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นวิกฤตเรื้อรังที่ “ประชากร
14 เปราะบาง” โดยเฉพาะคนไร้บ้าน คนจนเมือง ต้องเผชิญมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

15 สถานการณ์วิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นอกจากคุกคามสุขภาพของ
16 ประชาชนด้วยปัญหาโรคติดเชื้อแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชนด้วย โดยเป็น
17 ผลกระทบทั้งจากมาตรการการควบคุมโรคในประเทศ เช่น มาตรการการปิดเมือง ระงับการเดินทางและการดำเนิน
18 กิจกรรมและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ทำให้คนจำนวนมากขาดรายได้ การกระจายอาหารติดขัด และได้รับผลกระทบ
19 ทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดจากการระบาดใหญ่ทั่วโลก โดยเฉพาะการสูญเสียแหล่งรายได้จากการท่องเที่ยวและ
20 การค้าระหว่างประเทศที่หยุดชะงักลง คนจำนวนมากจึงกลายเป็น “ประชากรเปราะบาง” ที่เกิดขึ้นจากภาวะ
21 วิกฤต ที่ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ ซึ่งในเดือนเมษายน ๒๕๖๓ โครงการอาหารโลกแห่งสหประชาชาติ
22 (WFP) ได้รายงานสถานการณ์วิกฤตอาหารโลกประจำปี ค.ศ. 2020 (Global Report on Food Crises 2020)
23 ซึ่งทำการสำรวจในปี ค.ศ. 2019 พบว่า มีคน ๑๖๕ ล้านคน ใน ๕๕ ประเทศทั่วโลกที่จะเผชิญความอดอยาก
24 หรือเผชิญความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างรุนแรงในปี 2020 นี้ [๑๐] ต่อมาเมื่อสถานการณ์การระบาดของโรค
25 โควิด-19 รุนแรงและกระจายวงกว้างขึ้น คณะทำงานจึงจัดทำคาดการณ์ใหม่ ตัวเลขใหม่ออกมาว่าจะมีผู้คน
26 เพิ่มอีก ๑๐๐ ล้านคน รวมเป็นคนประมาณ ๒๖๕ ล้านคน ที่เสี่ยงต่อความอดอยากขาดแคลนอาหาร วันแต่
27 ว่านานาชาติจะสามารถจัดการกับโควิดได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ลดผลกระทบลงได้ [๑๑]

28 ซึ่งคล้ายกับวิกฤตอื่น ๆ ในอดีตที่สังคมไทยเคยเผชิญ เช่น ในสถานการณ์ภัยพิบัติที่การกระจาย
29 อาหารไม่ทั่วถึง หรือในวิกฤตเศรษฐกิจ ที่มีคนจำนวนมากไม่มีกำลังซื้อแม้มีอาหารจำหน่าย เมื่อเกิดภาวะ
30 วิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารปรากฏเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจ
31 เรียกว่า “ภาวะวิกฤตซ้อนวิกฤต” ที่ด้านหนึ่งได้เผยให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับแหล่งที่มาและการเข้าถึงอาหารของ
32 ผู้คนในสังคม ปัญหาการกระจายอาหารที่ดำรงอยู่ และข้อจำกัดของนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้อง แต่อีกด้าน
33 หนึ่งก็ปรากฏให้เห็นการปรับตัวของผู้คน ชุมชน องค์กรและเครือข่ายทางสังคม ที่ร่วมกันดำเนินการจัดการ
34 รับมือกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤต ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการที่ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม
35 ร่วมกันขับเคลื่อน “นโยบายสาธารณะด้านความมั่นคงทางอาหาร” จากส่วนต่าง ๆ ของสังคมโดยไม่รอ

1 นโยบายสาธารณะที่กำหนดจากผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักประกันความมั่นคงทาง
2 อาหารในรูปแบบการปรับตัวต่าง ๆ จนสามารถเป็นบทเรียนสำคัญในการรับมือกับวิกฤตความมั่นคงทาง
3 อาหารในช่วงที่ผ่านมา

4 การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้สร้างผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในหลายมิติ และทำให้ทุก
5 ภาคส่วนต้องปรับตัวเข้าสู่วิถีวิถีใหม่ (New Normal) หลายหน่วยงานได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการ
6 ทบทวนแผนแม่บทฯ เพื่อปรับเปลี่ยนแนวทาง/วิธีการ และเครื่องมือ ในการบรรลุเป้าหมายตามกรอบ
7 ยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งนี้สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาในการทบทวนคือประเด็นเรื่อง “สิทธิในอาหาร” (Right to
8 Food) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน โดยปรากฏอยู่ใน
9 กฎหมายหลายฉบับ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ
10 สังคมและวัฒนธรรม (ICESCR) เป็นต้น ที่รัฐแต่ละประเทศมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพ ปกป้องและเติมเต็มสิทธิ
11 ในอาหารของประชาชนโดยการดำเนินการเองภายในหรือร่วมมือกับต่างประเทศโดยผ่านมาตรการที่สำคัญ
12 คือ มาตรการทางกฎหมาย ที่ควรมีการศึกษา วิเคราะห์ผลกระทบ และประเมินสถานการณ์ เพื่อนำไปสู่การ
13 พัฒนาระบบกฎหมายของรัฐและการจัดทำ “แผนแม่บท” เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาในด้านความมั่นคงทาง
14 อาหารของประเทศ ให้มีความยืดหยุ่น (Resilience) พร้อมรับมือกับภาวะวิกฤต ให้ผ่านพ้นช่วงเวลา
15 ยากลำบาก และยืนหยัดเจริญเติบโตต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในอนาคต [๔]

16 ดังนั้น บทเรียนที่เกิดขึ้นในภาวะวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19 จึงทำให้ “ความมั่นคงทางอาหารใน
17 ภาวะวิกฤต” เป็นประเด็นสาธารณะที่สำคัญ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหมวดประเด็นย่อยในเรื่อง “ปัจจัยสี่ใน
18 ภาวะวิกฤต” ที่ต้องการการทบทวนบทเรียนในมิติต่าง ๆ เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสร้าง
19 เสริม “พลังพลเมืองตื่นรู้ สู้วิกฤตสุขภาพ” ในสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นี้ โดยการเรียบเรียง
20 เอกสารหลักฉบับนี้และร่างมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในประเด็นนี้เป็นผลจากการทบทวนข้อมูลทางวิชาการ
21 และการประมวลและวิเคราะห์คำตอบต่อ “ข้อถกแถลง” เรื่อง “ความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤต : วิกฤต
22 ซ้อนวิกฤตจากโควิด-19 สู่มั่นคงยั่งยืน” ที่คณะทำงานได้ดำเนินการรวบรวมในเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน
23 พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่ผ่านมา

24

25 ๓. สถานการณ์ปัจจุบัน

26 ๓.๑ ที่มาของอาหารและการเข้าถึงอาหาร

27 ที่มาและการเข้าถึงอาหาร สามารถแบ่งการพิจารณาอาหารออกเป็น ๕ มิติ ได้แก่ ๑) มิติการซื้อขาย
28 ๒) มิติการผลิต ปลูกเลี้ยง ๓) มิติการเก็บหาอาหารจากฐานทรัพยากร ๔) มิติการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน และ
29 วัฒนธรรมชุมชน และ ๕) มิติด้านนโยบายรัฐ

30 ๑) มิติการได้มาของอาหารบนฐานการซื้อ-ขาย ซึ่งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่ต้องใช้
31 เงินในการซื้ออาหาร และสัมพันธ์กับรายได้ เงินออม ตลอดจนหนี้สินของครัวเรือน นักเศรษฐศาสตร์ได้
32 วิเคราะห์ว่า ผลกระทบทางลบจากการระบาดของโรคโควิด-19 นี้จะตกกับครอบครัวที่มีความไม่มั่นคงทาง
33 เศรษฐกิจ (Vulnerable Families) อย่างหนัก โดยเฉพาะคนจนเมืองที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพวันต่อวัน ซึ่งคน
34 เหล่านี้จะต้องตกงาน สูญเสียรายได้ นอกจากนั้นจากงานสำรวจสถานะการเงินของครัวเรือนเกษตรกร โดย
35 สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ พบว่า วิกฤติโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อรายได้จากการ

1 รับจ้างทั้งในและนอกภาคเกษตรของครัวเรือนมากที่สุด และกระทบกว่า ๕๐% ของครัวเรือน ๑๒% ของ
2 ครัวเรือนมีรายได้จากเงินโอนลดลง ซึ่งส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากการมีญาติตกงานในต่างจังหวัด ในขณะที่
3 ๒๓% ของครัวเรือนได้รายได้ลดลงจากการทำธุรกิจการค้า ดังนั้น รายได้ที่น้อยลงกับสัดส่วนการซื้อที่คงเดิม
4 หรือมากกว่าทำให้การเข้าถึงอาหารในมิติการซื้อมีได้น้อยลงตามไปด้วย [๑๒]

5 **๒) มิติการผลิต ปลูก/เลี้ยง** ซึ่งพบว่าผู้ที่อยู่บนฐานเกษตรได้รับผลกระทบด้านอาหารน้อยกว่ากลุ่มที่
6 อยู่บนฐานอื่น ๆ เช่น การค้า ธุรกิจ การท่องเที่ยว เป็นต้น จากรายงานผลการสำรวจ “ผลกระทบทาง
7 เศรษฐกิจ-สังคมของโควิด-19 ต่อครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในชุมชนเกษตรกรรม” เก็บข้อมูลระหว่างวันที่
8 ๑๗-๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓ [๑๓] พบว่า ผลกระทบด้านอาหารการกินอยู่ ครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยไม่ค่อย
9 ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ในมิติด้านอาหารการกินมากนัก เนื่องจากยังพออาศัยแหล่งอาหารจากแปลง
10 การผลิตของครัวเรือน แหล่งอาหารจากฐานทรัพยากร และการพึ่งพาอาศัยกันในมิติวัฒนธรรมการ
11 แลกเปลี่ยนอาหารในชุมชน และยังสามารถซื้ออาหารได้จากแหล่งตลาดชุมชนที่หลากหลาย ทั้งตลาดเขียว
12 หรือรถเร่/รถพุ่มพวง อย่างไรก็ตามแม้ฐานการผลิตมีความน่าสนใจในการปรับตัวเพื่อพึ่งตนเองและอยู่รอด
13 ได้ แต่ในบางพื้นที่ที่ต้องการทำการผลิตแต่มีปัญหาเรื่องของปัจจัยการผลิตที่ดิน น้ำ พันธุกรรม ที่ไม่พร้อม
14 หรือข้อกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือในกรณีของพื้นที่เขตเมืองที่ถึงแม้จะมีพื้นที่รกร้าง
15 เหมาะกับการใช้ประโยชน์ในการผลิตแต่อาจจะต้องติดในเรื่องของข้อกฎหมายต่าง ๆ หรือยังมีประเด็นที่เกิด
16 จากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ด้านการเกษตรของโลกและประเทศ เช่น เกษตรกรเข้าสู่วัยชราภาพทำ
17 ให้ต้องมีการส่งเสริมให้เกิดเกษตรกรรุ่นใหม่ขึ้นมา ซึ่งต้องทำการพัฒนาควบคู่กับ นวัตกรรมที่เหมาะสมด้าน
18 การเกษตร ซึ่งยังเป็นโจทย์ท้าทายของภาคการผลิต

19 **๓) มิติการเก็บหาอาหารจากฐานทรัพยากร** ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่ง และทะเล รวมทั้ง
20 พื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของชุมชน เป็นฐานทรัพยากรอาหารที่สำคัญของครัวเรือนในชุมชน ความอุดมสมบูรณ์
21 ของฐานทรัพยากรเหล่านี้จึงเป็นฐานความมั่นคงทางอาหารของชุมชน พบว่าชุมชนท้องถิ่นที่เคยพึ่งพาฐาน
22 ทรัพยากรอาหารในระบบนิเวศต่าง ๆ ยังเข้าไม่ถึงฐานทรัพยากรอาหาร แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย
23 และมีมาตรการจากคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เพื่อผ่อนปรนการทำกินของชุมชน แต่ก็ยัง
24 อยู่ในสถานะจำกัด ชุมชนอยู่ได้เพียงการยังชีพจากฐานทรัพยากร ไม่สามารถสร้างเศรษฐกิจอาหารจากฐาน
25 ทรัพยากรที่มั่นคงได้ ควรหรือไม่ที่จะมีนโยบายที่จะฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ การ
26 ให้สิทธิแก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากรเหล่านี้ จะทำให้เกิดการฟื้นฟู และสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ
27 ในขณะที่เดียวกันครัวเรือนและชุมชนก็ได้ใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภค และเศรษฐกิจของครัวเรือน

28 **๔) มิติการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน** มีตัวอย่างปฏิบัติการที่น่าสนใจ เพื่อบรรเทาเยียวยาการขาดและไม่
29 สามารถเข้าถึงอาหาร ได้เกิดแนวคิดการนำตู้กับข้าวมาตั้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ แล้วบรรจุข้าวสารอาหารแห้ง
30 พร้อมตั้งชื่อว่า “ตู้ปันสุข” “ตู้แบ่งสุข” “ตู้เต็มใจให้กัน” เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-
31 19 หรือมีการแบ่งปันอย่างเป็นเครือข่าย ดังเช่น “กลุ่มปันอาหาร กลุ่มปันชีวิต” โครงการสวนผักคนเมือง
32 มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) ได้จัดกิจกรรมอาสาแปลงปลูก เพื่อปลูกผัก สร้างแหล่งอาหาร
33 สำรองให้กับกลุ่มเปราะบางในเมือง โดยผลผลิตที่เก็บเกี่ยวจากแปลงทั้งหมดได้ส่งมอบให้กับกลุ่มคน
34 เปราะบาง คนจนเมืองได้เข้าถึงอาหารที่ดี มีคุณภาพ มีคุณค่าทางโภชนาการสำหรับการเผชิญหน้ากับภาวะ
35 วิกฤต หรือการริเริ่มธนาคารอาหาร “ปันอิ่ม” โดยได้ทำอาหารปรุงสำเร็จแจกจ่ายชุมชนโรงครัว และชุมชน

1 บุปผาราม พื้นที่ กทม. ในช่วงเริ่มต้นของวิกฤตโรคโควิด-19 โดยมีการรับบริจาควัตถุดิบ ข้าวสารอาหารแห้ง
2 และเงิน มีการสนับสนุนด้านวัตถุดิบจากเครือข่ายเกษตรกรในภาคต่าง ๆ และอีกตัวอย่างที่เป็นการ
3 แลกเปลี่ยนแบ่งปันข้ามภูมิภาค อาทิ ข้าวชาวนาแลกเปลี่ยนปลาช่อน เป็นปรากฏการณ์ ชาวเลพังงา-ภูเก็ต ส่ง
4 ปลาทะเลตากแห้งขึ้นเครื่องซี-๑๓๐ แลกข้าวสารชาวนาจังหวัดยโสธร ร่วมฝ่าวิกฤตโรคโควิด-19 ไปด้วยกัน
5 หรือเครือข่ายชุมชนกะเหรี่ยงภาคเหนือ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ นำข้าวที่รวบรวมได้จากชาวบ้านบดอยต่าง ๆ
6 ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และตาก ๗ ตัน ขึ้นรถบรรทุกเพื่อเดินทางไปมอบให้ชาวเลในชุมชนราไวย์
7 จ.ภูเก็ต เป็นปรากฏการณ์การแบ่งปันที่เป็นการตื่นตัวของประชาชนในระดับพื้นที่และยังมีอีกหลายกรณีที่มี
8 มีการนำเสนอ

9 **๕) มิตินโยบายของรัฐ** มิตินี้ส่งผลอย่างเป็นสาธารณะ คือ มิตินี้เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐ หาก
10 นโยบายถูกออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเชิงกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การตรวจสอบการใช้
11 จ่าย และการมีส่วนร่วม ก็จะส่งเสริมให้การได้มาซึ่งอาหารของประชาชนถูกมองอย่างรอบด้านและลดช่องว่าง
12 ของการเข้าถึงอาหารลง นโยบายของรัฐที่เกิดขึ้นในช่วงของสถานการณ์โรคโควิด-19 ส่งผลอย่างสำคัญต่อ
13 ความมั่นคงทางอาหารของผู้คนทุกระดับ ปัจเจก คริวเรือน ชุมชนและประเทศ เช่น นโยบายปิดเมือง,
14 นโยบายจ่ายเงินเยียวยา, นโยบายเพื่อเยียวยาระยะยาว หรือแม้กระทั่งนโยบายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง
15 กับความมั่นคงทางทรัพยากรและอาหารของประเทศ อย่างเช่น Comprehensive and Progressive
16 Agreement of Trans-Pacific Partnership (CPTPP) ที่อาจส่งผลต่อการเก็บเมล็ดพันธุ์และยาของคนไทย

17 กล่าวโดยสรุป ความมั่นคงทางอาหารในสภาวะวิกฤต ที่มาและการเข้าถึงอาหาร คือ เส้นทางสำคัญ
18 ของอาหาร โดยที่กล่าวมามี ๕ มิตินี้ ส่งผลกระทบต่อการได้มาซึ่งอาหาร ซึ่งผลกระทบอาจจะแตกต่างกันใน
19 แต่ละกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความแตกต่างกันของภูมิภาค อาชีพ วัฒนธรรมท้องถิ่น คนที่อยู่บนฐาน
20 การเกษตรหรือต้องการทำการผลิตอาจจะคำนึงถึงการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่ดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์ ผู้คนที่อยู่
21 ใกล้ฐานทรัพยากร อาจจะคำนึงถึงสิทธิการใช้ประโยชน์จากป่า ทะเล เป็นต้น ส่วนคนจนเมืองอาจจะต้องมี
22 รายได้ที่เพียงพอสำหรับซื้ออาหารหรือการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอาหารในพื้นที่เล็กๆ และสำหรับในหลายๆ
23 กลุ่มไม่ว่าเมือง ชนบท จะมีฐานวัฒนธรรม มีการแบ่งปันกันสอดแทรกอยู่เสมอ แต่แสดงในหลากหลาย
24 รูปแบบไม่ว่าจะเป็นการปันอาหาร ปันพืชผัก หรือแม้การแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ อย่างไรก็ตามยังมีมิตินี้ที่ส่งผล
25 อย่างเป็นสาธารณะ นั่นคือ มิตินี้เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐ หากนโยบายถูกออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ
26 ทั้งในเชิงกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การตรวจสอบการใช้จ่าย และการมีส่วนร่วม ก็จะส่งเสริมให้การ
27 ได้มาซึ่งอาหารของประชาชนถูกมองอย่างรอบด้านและลดช่องว่างของการเข้าถึงอาหารลง อย่างไรก็ตามใน
28 ๕ มิตินี้มีความสัมพันธ์กันซึ่งแต่ละกลุ่มคนอาจจะได้รับผลกระทบจากหลายมิตินี้พร้อมกัน จึงจำเป็นต้องมองมิติ
29 การได้มาซึ่งอาหารอย่างเชื่อมโยง จึงสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร
30 ได้รอบด้าน

31 ๓.๒ การกระจายอาหาร

32 พัฒนาการของระบบการค้าในโลกรุนิยมเสรี คือ ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจากระบบกระจาย
33 อาหารดั้งเดิมสู่ระบบการกระจายอาหารสมัยใหม่ในสังคมไทย มีการประเมินว่า แรงกดดันต่อธุรกิจถึง
34 ผลกระทบที่มีในห่วงโซ่อุปทานนั้นมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะในระบบเกษตรและการผลิตอาหารที่มี
35 แนวโน้มจะรวมศูนย์โดยห่วงโซ่อุปทานที่เป็นผู้เล่น ผู้ผลิต และผู้จำหน่ายจะเหลือเพียงไม่กี่ราย

1 ที่ผ่านมาร้านค้าปลีกสมัยใหม่ หรือโมเดิร์นเทรด ได้เปลี่ยนแปลงระบบกระจายอาหารอย่างมากทั่วโลก
2 ด้วยวิธีการขยายจากเมืองใหญ่ไปสู่เมืองเล็กเกือบทุกจังหวัด จากพฤติกรรมที่เคยเน้นขายแต่คนรวยเริ่มมา
3 จับตลาดคนชั้นกลาง และปัจจุบันเจาะตลาดล่าง ประกอบกับการขยายตัวของห้างค้าปลีกเริ่มจากอาหาร
4 กระป๋องและอาหารแห้ง จากนั้นจึงขยายตัวสู่สินค้าเนื้อ ผักสด และผลไม้สด นอกจากนี้ระบบการจัดซื้อรวม
5 ศูนย์ทำให้ห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ได้เปรียบข้อห่วยอย่างมาก เพราะมีการประหยัดจากขนาด (economies of
6 scale) บทบาทของธุรกิจการเกษตรในระบบห่วงโซ่อุปทาน ทำหน้าที่เสมือนเป็น “โซ่ข้อกลางที่เชื่อมโยง
7 (link)” ห่วงโซ่อุปทานระหว่างภาคเกษตรกับอุตสาหกรรมอาหาร ธุรกิจการเกษตรมีบทบาทในการจัดหา
8 ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้เกษตรกร และเชื่อมโยงเกษตรกรกับผู้บริโภค โดยเป็นผู้รับซื้อสินค้าจากเกษตรกร
9 จากนั้นขนส่ง แปรรูป กักเก็บ ขนส่งทำการตลาด และกระจายอาหารและผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรสู่ผู้บริโภค

10 ประเด็นท้าทายเกี่ยวกับบทบาทของธุรกิจอาหารกับความมั่นคงทางอาหาร คือ การเปลี่ยนแปลงตาม
11 กลไกตลาดข้างต้นไปสู่ธุรกิจที่มีขนาดใหญ่ และมีการกระจุกตัวมากขึ้น มิได้เป็นหลักประกันว่าประเทศจะมี
12 ความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้นเสมอไป และมีได้เป็นเครื่องรับประกันว่าเกษตรกรและผู้ค้ารายเล็กจะมี
13 ส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้น นโยบายสำคัญของประเทศ คือ “นโยบายส่งเสริมขีด
14 ความสามารถในการแข่งขัน” พร้อมกับ “การเพิ่มบทบาทของผู้ประกอบการรายย่อย” จะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วย
15 ให้ผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรขนาดเล็ก-กลางในชนบท สามารถเชื่อมโยงเกษตรกรรายย่อยกับห่วงโซ่
16 อุปทานและความต้องการของผู้บริโภคได้ พร้อมกับสร้างความเป็นธรรมและความยั่งยืนของการกระจาย
17 อาหารเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารได้

18 ภาวะวิกฤตกับวิถีการใช้ชีวิตแบบใหม่ (New Normal) ในระบบการกระจายอาหาร ภาพที่ปรากฏในสื่อ
19 และการรับรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) พบว่า รูปแบบการกระจายอาหารในภาวะวิกฤตมี ๒
20 ลักษณะที่สำคัญ คือ

21 **๑) การกระจายอาหารผ่านธุรกิจบริการจัดส่งอาหาร (Food Delivery)** เติบโตขึ้นมาก
22 สถานการณ์โควิด-19 ได้เปลี่ยนพฤติกรรมให้เกิดการซื้อกลับไปรับประทานที่บ้านและเกิดกิจกรรมการปรุง
23 อาหารรับประทานเองมากขึ้น บทวิเคราะห์ของศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย [๑๔] ระบุว่า ยอดขายอีคอมเมิร์ซ และ
24 บริการส่งอาหารไปยังที่พัก (Food Delivery) ของไทยในช่วงระหว่างวันที่ ๒๒ มีนาคม-๓๐ เมษายน ๒๕๖๓
25 จะเพิ่มขึ้นจากช่วงเวลาปกติราว ๘,๐๐๐ ล้านบาท (แบ่งเป็นอีคอมเมิร์ซ ๖,๘๐๐ ล้านบาท และบริการส่ง
26 อาหารไปยังที่พัก ๑,๒๐๐ ล้านบาท) สถานการณ์โควิด-19 จะเป็นตัวเร่งสำคัญ ให้ผู้บริโภคมีต้องการอาหารที่
27 มีนวัตกรรมสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้ร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น ขณะที่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงกักตัว
28 ส่งผลให้กลุ่มอาหารพร้อมปรุง อาหารพร้อมรับประทาน อาหารที่มีอายุเก็บรักษานาน ตลอดจนอาหารที่มี
29 คุณค่าทางโภชนาการและดีต่อสุขภาพ มีอัตราเติบโตสูงขึ้น ความหวาดระแวงในไวรัส ทำให้ผู้บริโภคเกิด
30 พฤติกรรมการซื้ออาหารกลับไปรับประทานที่บ้านมากขึ้น เกิดกิจกรรมปรุงอาหารกินเองเพิ่มขึ้น และนิยมซื้อ
31 สินค้าผ่านทางออนไลน์มากขึ้นจนกลายเป็น New Normal

32 **๒) การขับเคลื่อนการกระจายอาหารทางเลือก** ในหลากหลายช่องทาง อาทิ

33 **(๑) ตลาดสีเขียวชุมชน** ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือตลาดที่เกษตรกรและชุมชนเป็นผู้ประกอบการเอง
34 เกิดในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น เป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้เปิด
35 ‘ตลาดนัดองค์กรชุมชน’ ขายสินค้าออนไลน์ช่วยพี่น้ององค์กรชุมชน ทั่วประเทศที่ได้รับผลกระทบพิษ

1 เศรษฐกิจ-ไวรัสโควิด-19 ตลาดสีเขียวในชุมชนมีส่วนอย่างมากในการช่วยสนับสนุนให้เกิดการเกษตรแบบ
2 ฟังพาดตนเอง โดยเน้นการซื้อของจากตลาดชุมชนใกล้บ้าน อาหารท้องถิ่น และตลาดในประเทศ ดังนั้น หากมี
3 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีตลาดของผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ ที่อยู่บนฐานของการ
4 เกื้อกูล เชื่อมโยงระหว่างเมือง ชานเมือง และชนบท ก็จะทำให้เกิดการกระจายอาหารและเข้าถึงอาหาร
5 ประเภทที่มีคุณภาพ ซึ่งสถานการณ์โควิดที่ผ่านมาและขณะนี้ปัจจุบันทำให้เกิดการก่อระบบตลาดสีเขียว
6 ตลาดท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกันนี้ได้เด่นชัดและเป็นตัวอย่างในหลายท้องถิ่นมากขึ้น ดังนั้นจึงควรส่งเสริมอย่าง
7 ต่อเนื่องต่อไป

8 **(๒) การรวมกลุ่มกลุ่มทางสังคม** ของเกษตรกรหรือผู้ทำงานพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเมือง เพื่อ
9 เป็นพื้นที่กลางเชื่อมโยงวัตถุดิบอาหารที่สดใหม่ ไม่ต้องกักตุนอาหาร และเป็นช่องทางให้ผู้บริโภคในเมือง
10 เข้าถึงกลุ่มเกษตรกรได้โดยตรง นอกจากเครือข่ายธนาคารอาหาร กลุ่มปันอาหาร กลุ่มปันชีวิต ยังมีกลุ่มอื่นๆ
11 อาทิ ใน กทม. มีกลุ่ม Better Bangkok ที่ประสานกับบริษัทธุรกิจเอกชนให้ความช่วยเหลือด้านอาหารเป็น
12 ข้าวกล่อง เครือข่าย Local Thailand ใช้ช่องทางออนไลน์ในการช่วยเหลือคนที่ยากลำบากในสถานการณ์
13 โควิด-19 และในระดับชุมชนมีกิจกรรมมีการรวมกลุ่มและมีกิจกรรม เช่น "คลองเตย ดีจัง ปันกันอิ่ม" ช่วย
14 บรรเทาความเดือดร้อนให้ชุมชนโรงหมูในเขตคลองเตยกับช่วงสถานการณ์โควิด-19

15 **(๓) รถกระจายอาหารเคลื่อนที่ "รถฟุ่มพวง"** หรือรถเร่ขายกับข้าว คือหนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยสร้าง
16 ความมั่นคงทางอาหารให้กับกลุ่มคนเปราะบาง ทั้งผู้สูงอายุ คนพิการ คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างตลาดได้เข้าถึง
17 อาหารในภาวะวิกฤตโควิด-19

18 **(๔) การกระจายอาหารผ่านรูปแบบการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนอาหาร** เช่น ตู้ปันสุข กลุ่มปัน
19 อาหารปันชีวิต อาหารจากวัด การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างคนภูเขาและทะเล ดังกล่าวเป็นการกระจาย
20 อาหารผ่านต้นทุนทางสังคม

21 เมื่อมองจากมิติความมั่นคงทางอาหารอย่างรอบด้าน การกระจายอาหารที่ผูกขาดรวมศูนย์ที่เป็นอยู่ใน
22 ขณะนี้ไม่ใช่ระบบอาหารที่มั่นคงและยั่งยืน ดังที่พบว่า เมื่ออุตสาหกรรมอาหารเติบโตขึ้น เกษตรกรรายย่อย
23 ล่มสลาย กลับประสบกับปัญหาโภชนาการ ขาดความหลากหลายของอาหาร ประสบกับปัญหาความไม่
24 ปลอดภัยทางอาหาร รูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตจากเกษตรกรรมเคมีเชิงเดี่ยว หรือการนำพันธุ
25 วิศวกรรมมาใช้ในการเกษตร ระบบการกระจายอาหารที่เห็นได้การปรับตัวท่ามกลางสภาวะวิกฤตที่กล่าวมา
26 ข้างต้น ควรเป็นการกระจายอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยแนวทาง ดังนี้

27 **(๑) สร้างระบบการกระจายอาหาร** ขยายตลาดท้องถิ่น และการกระจายอาหารโดยตรงระหว่าง
28 เกษตรกรกับผู้บริโภค หรือพัฒนาระบบตลาดออนไลน์ทางเลือก โดยคนรุ่นใหม่และหน่วยงาน
29 ต่างๆ สนับสนุนให้เกิดระบบจัดส่งผลผลิตเกษตรและอาหารมายังผู้บริโภคเอง โดยไม่ต้องผ่าน
30 ระบบค้าปลีกที่มียักษ์ใหญ่ครอบครองส่วนแบ่งทางการตลาดมากเกินไป

31 **(๒) เสริมสร้างความเข้มแข็งในการปลูกผักและอาหารโดยครอบครัวและชุมชนทั้งในหัวเมืองและเมือง**
32 **ใหญ่** ลดค่าใช้จ่ายอาหารลง และสามารถพึ่งพาดตนเองด้านอาหารได้มากขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายด้าน
33 อาหารของครัวเรือนไทยนั้นสูงถึง ๓๕% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดในภาพรวม และมากถึง ๔๕ -
34 ๕๐% สำหรับประชาชนที่มีรายได้น้อย

- 1 (๓) แนวคิดการสร้างเครือข่ายธนาคารอาหาร ที่เป็นระบบสำรองอาหารในระดับชุมชน และมีความ
2 คล่องตัวสูงเพราะถูกออกแบบจากคนในพื้นที่
- 3 (๔) การมีระบบจิตอาสา เป็นเครือข่ายสำคัญในการกระจาย เป็นสะพานเชื่อมกับชุมชนยามภาวะ
4 วิกฤต ซึ่งปฏิบัติการรวดเร็ว
- 5 (๕) การสร้างพื้นที่อาหารรวมของชุมชน เป็นการกระจายอาหารอย่างมีส่วนร่วม ลดขั้นตอนคนกลาง
6 เข้าถึงได้เร็วยามวิกฤต
- 7 (๖) การพิจารณาโลจิสติกส์ในระดับจุลภาค ซึ่งให้ความสำคัญและเหมาะสมกับระดับชุมชน หรือการ
8 ผนวาระบบออนไลน์มาใช้ทำให้ภาพของการกระจายอาหารรวดเร็วและเดินทางสั้นและน้อยลง

9 ๔. ทบทวนนโยบายสาธารณะในปัจจุบัน

11 นโยบายสาธารณะ ตามความหมายในรัฐธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๙
12 [๓] หมายถึง “ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่าควรจะทำในทิศทางนั้น
13 รวมถึงนโยบายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่กำหนดมาจากรัฐด้วย” นโยบายสาธารณะในปัจจุบันที่เกี่ยวกับ
14 ประเด็นความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤตประกอบด้วยทั้งนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความ มั่นคง
15 ทางอาหาร และนโยบายที่หนุนเสริมหรือเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งด้านความมั่นคงทางอาหาร มีข้อสรุป
16 โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

17 ๔.๑ นโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารหรือมีข้อจำกัดบางประการ โดยใน
18 ปัจจุบันมีลักษณะดังนี้

19 ๔.๑.๑ นโยบายระยะสั้น (ช่วงวิกฤติ)

20 ๑) นโยบาย แผนงาน มาตรการและกิจกรรมทั้งระดับส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นในการ
21 ดำเนินการช่วยเหลือในช่วงสภาวะวิกฤติส่วนใหญ่ยังมีลักษณะของการสงเคราะห์เป็นด้านหลัก

22 ๒) การนำนโยบายไปปฏิบัติยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และแผนงานในการ
23 บริหารจัดการด้านความมั่นคงทางอาหารในทุกๆระดับ ทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น

24 ๓) ขาดหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงในภารกิจการทำงานด้านความมั่นคงทางด้าน
25 อาหาร ทำให้สถานการณ์ที่ผ่านมาขาดเจ้าภาพรับผิดชอบในการดำเนินการอย่างทันที่ และขาดระบบการ
26 บริหารจัดการที่มีรูปแบบและกระบวนการที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การประกาศ
27 เคอร์ฟิวส่งผลกระทบต่อขนส่งอาหาร ฯลฯ

28 ๔) การดำเนินงานตามแผนงานและแผนงบประมาณภาครัฐมีความล่าช้า ไม่ตรงกับแผนงาน
29 และระยะเวลาที่วางไว้ การดำเนินงานมีความซับซ้อน ขั้นตอน ระเบียบไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน มาตรการที่
30 ใช้ได้ในการแก้สถานการณ์เร่งด่วนเฉพาะหน้ายังมีความล่าช้าในการดำเนินการทำให้ประชาชนต้องออกมา
31 ช่วยเหลือกันเอง

32 ๕) การดำเนินของหน่วยงานต่างๆ ควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และ
33 ประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีกลุ่ม เครือข่ายและกลไกที่มีปฏิบัติการในมิติด้านการรับมือและการปรับตัวรูปแบบ
34 ลักษณะต่างๆ อยู่แล้ว

๑) ขาดมาตรการหนุนเสริมและการสนับสนุน ระบบการกระจายอาหาร การเข้าถึงอาหารและระบบการกระจายอาหารในสภาวะวิกฤติ ขาดมาตรการควบคุมราคาสินค้าในการอุปโภคบริโภคในช่วงสภาวะวิกฤติ

๒) นโยบายการเยียวยาและฟื้นฟูภายใต้เงินกู้ ๔ แสนล้านบาท มีลักษณะดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และมีปัญหาในแง่ความเท่าเทียม และการเข้าถึงของกลุ่มคนที่เดือดร้อนและเปราะบาง

๓) การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะโดยส่วนของสังคมที่มีปฏิบัติการอย่างหลากหลายและกว้างขวางแต่ก็ยังมีปัญหาเชิงการจัดการ การประสานความร่วมมือ ทำให้ไม่สามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มารับมือกับวิกฤติ เช่น อาหารที่วัดมีปริมาณมากแต่ขาดการจัดการสู่คนยากลำบากในพื้นที่ช่วงสถานการณ์วิกฤตช่วงโควิด-19 เป็นต้น

๔.๑.๒ นโยบายระยะยาว

๑) มิติด้านปัจจัยการผลิต : นโยบาย กฎหมาย กลไกเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตคือ ที่ดิน น้ำ พันธุกรรม ฯลฯ ที่ยังไม่สามารถหนุนเสริมให้เกิดการกระจายการเข้าถึงที่ดินของเกษตรกรรายย่อย เช่น สถาบันบริหารการธนาคารที่ดิน (องค์กรมหาชน) พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ๒๕๖๒ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๕ ฯลฯ และกฎหมายที่อาจจะนำไปสู่อุปสรรคต่ออิสรภาพด้านพันธุกรรม หรือก่อให้เกิดการผูกขาดโดยบรรษัทขนาดใหญ่ ฯลฯ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ตลอดจนจนถึงแผนปฏิรูปประเทศยังขาดเนื้อหาสาระและทิศทางหลักที่รองรับมิติความมั่นคงทางอาหารและเป็นต้นทางของการจัดทำแผนงบประมาณของส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ของหน่วยงานรัฐ

๒) มิติการได้มาซึ่งอาหาร : การสนับสนุนโดยรัฐทำให้เกิดการผูกขาดทางการค้าและทำลายระบบการแลกเปลี่ยนอาหารของเกษตรกรรายย่อย ไม่ส่งเสริมให้เกิดช่องทางการเข้าถึงอาหารซึ่งผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้อย่างหลากหลาย ฯลฯ

๓) มิติด้านการกระจายและการเข้าถึงอาหาร : ทิศทางเชิงนโยบายยังมุ่งส่งเสริมการผูกขาดทางด้านตลาดโดยระบบโมเดิร์นเทรดและให้บทบาทหลักแก่ธุรกิจอาหารในการสร้างความมั่นคงทางอาหารทั้งในการผลิตและการกระจาย และยังมีมุ่งไปในทิศทางสร้างการผูกขาดด้านสิทธิบัตรผ่านข้อตกลงระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะที่ดำรงอยู่ไม่มีความชัดเจนในการส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันและเพิ่มบทบาทของเกษตรกรผู้ผลิต และผู้ประกอบการรายย่อย

๔) มิติการเข้าถึงแหล่งอาหารจากฐานทรัพยากรของชุมชน : นโยบาย กฎหมาย เกี่ยวข้องที่แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสำคัญ ๓ ฉบับ คือ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๒ และ พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่มียุทธศาสตร์รองรับสิทธิชุมชนและการใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรยังมีข้อจำกัดแก่ชุมชนท้องถิ่นในการเข้าถึงแหล่งอาหารจากฐานทรัพยากรอย่างมาก ทำให้ชุมชนไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารจากฐานทรัพยากรได้ ในสภาวะวิกฤติความมั่นคงทางอาหารยังขาดความชัดเจนด้านมาตรการ นโยบาย ฯลฯ ที่ให้ความช่วยเหลือต่อกลุ่มผู้เปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส หรือ ผู้ที่หลุดจากกลไกทางสังคมไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการทางสังคม หรือถูกกีดกันไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมหรือทางการเมือง ซึ่งรวมไปถึงแรงงานต่างชาติ หรือบุคคลไร้รัฐ ฯลฯ

1 **๔.๒ นโยบายสาธารณะที่หนุนเสริมหรือเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร**

2 นโยบายสาธารณะที่หนุนเสริมหรือเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วยสองส่วน คือ
3 (๑) **นโยบายของรัฐ** ที่เกิดขึ้นในช่วงของสถานการณ์โควิด-19 และมีผลต่อการหนุนเสริมให้เกิดความมั่นคง
4 ทางอาหาร เช่น นโยบายจ่ายเงินเยียวยาภายใต้โครงการเราไม่ทิ้งกัน และโครงการเยียวยาเกษตรกร ใน
5 จำนวนเงินราว ๖ แสนล้านบาท และนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของ
6 โควิด-19 จำนวนเงินราว ๔ แสนล้านบาท รวมทั้งนโยบายและมาตรการด้านการแจกถุงยังชีพ และการระดม
7 การบริจาคอาหารในรูปแบบต่าง ๆ และ (๒) **ในส่วนของสังคม** ได้เกิดนโยบายสาธารณะด้านความมั่นคงทาง
8 อาหารซึ่งไม่ได้มาจากด้านของนโยบายสาธารณะจากผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย แต่เป็นการขับเคลื่อน
9 ร่วมกันในสังคม รวมทั้งในระดับกลุ่ม องค์กรหรือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการจัดการชีวิตสาธารณะ
10 ร่วมกันและได้มาซึ่งหลักประกันความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มิติการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน
11 อาหารในรูปแบบต่าง ๆ การพัฒนาระบบการกระจายอาหารในชุมชน ธรรมนูญสุขภาพชุมชน ฯลฯ

12 **๔.๒.๑ นโยบายระยะสั้น (ช่วงวิกฤติ)**

13 ๑) การจัดการเพื่อรับมือภาวะวิกฤติ ควรมีมาตรการเตรียมพร้อมที่สำคัญๆ อาทิ ระบบการ
14 สำรองอาหาร มีระบบแจ้งเตือนให้มั่นใจว่ามีอาหารอยู่เพียงพอ ทั้งในพื้นที่เมือง และชนบท ในภาวะวิกฤติ
15 และหลังวิกฤติ

16 ๒) ในมิติด้านกฎหมาย ควรเพิ่มบทลงโทษต่อผู้กักตุนสินค้าทั้งรายใหญ่และรายย่อย และในมิติ
17 ทางสังคม ชุมชน และกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ควรมีปฏิบัติการ “การลงโทษทางสังคม” ด้วยการกำหนด
18 มาตรการทางสังคมร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการเฝ้าระวังสถานการณ์ ติดตามและ
19 ตรวจสอบ

20 ๓) ช่วงเกิดวิกฤติอาหาร ควรมีมาตรการนำพื้นที่ว่างเปล่า รวมถึงที่ดินเอกชนที่ว่างเปล่าไม่ได้
21 ใช้ประโยชน์ หรือพื้นที่ที่จำเป็น มาใช้เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารรองรับสภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้น โดยอาศัย
22 บังคับใช้กฎหมายตามบทบัญญัติของ พ.ร.บ.คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ ระบุไว้ใน มาตรา
23 ๑๒ ว่า “ในภาวะที่เกิดภัยพิบัติ สาธารณภัย หรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร อันเป็นภัยที่ร้ายแรง
24 และฉุกเฉินอย่างยิ่ง ให้นายกรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการและโดยความเห็นชอบของ
25 คณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดให้เขตพื้นที่ใดเป็นเขตพื้นที่ที่จำเป็นต้องสงวนไว้เพื่อประโยชน์ด้าน
26 ความมั่นคงด้านอาหารเป็นการชั่วคราว”

27 ๔) ควรใช้มาตรการนำอาหารและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่สำรองในสต็อกที่ดูแลโดย
28 หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ข้าวสำรองที่จัดเก็บไว้เพื่อความมั่นคงออกมาใช้หรือแจกจ่ายเพื่อประชาชน
29 เปราะบาง กลุ่ม เครือข่ายต่าง ๆ ได้บริโภคในช่วงที่เกิดวิกฤติ

30 ๕) ด้านการจัดการ นโยบายของภาครัฐควรสนับสนุนให้หน่วยงานระดับกระทรวงมีการทำงาน
31 แบบบูรณาการทั้งเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติ การวางแผนการแก้ไขปัญหา และการเชื่อมประสานแผนงาน
32 โครงการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดรูปธรรมในพื้นที่

33 ๖) ควรดำเนินการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของภาคส่วน กลุ่มคนใน
34 ชุมชนทุกชั้นตอน และใช้คุณธรรมในการดำเนินงาน ให้ทุกคนมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นหลัก
35 ในทุก ๆ มิติ

1 ๗) ควรกระจายอำนาจการบริหารมาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อหน่วยงานจัดการดูแล
2 วิกฤติในพื้นที่ แก้ไขเรื่องอำนาจหน้าที่ของท้องถิ่นและสนับสนุนงบประมาณให้ท้องถิ่น

3 ๔.๒.๒ นโยบายระยะยาว

4 ๑) ควรปรับสาระในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ตลอดจนถึง
5 แผนปฏิรูปประเทศ ฯลฯ ให้มีเนื้อหาสาระและทิศทางหลักรองรับประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารในภาวะ
6 วิกฤติเพื่อให้ทันทางของการจัดทำแผนงบประมาณของส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

7 ๒) ควรกำหนดให้ความมั่นคงทางอาหารเป็นวาระแห่งชาติ กำหนดนโยบายและมาตรการ
8 สนับสนุนและการหนุนเสริมความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤติ โดยแยกความมั่นคงทางอาหารในภาวะ
9 ปกติกับภาวะวิกฤติ เพื่อให้เกิดระบบการผลิต การเข้าถึงอาหาร และระบบการกระจายอาหาร ฯลฯ ทั้ง
10 นโยบายส่วนกลางและในระดับภูมิภาค ท้องถิ่น รวมทั้งการจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนเพื่อรองรับ เช่น การ
11 จัดตั้งเครือข่ายนักวิชาการพัฒนานวัตกรรมอาหาร เป็นต้น

12 ๓) ต้องลดหรือยุติบทบาทภาครัฐในการเอื้อให้ธุรกิจอาหารและการกระจายอาหาร สามารถ
13 ผูกขาดและมีอิทธิพลในการกำหนดความมั่นคงทางด้านอาหารในทุกสถานการณ์ ยกเลิกมาตรการ ระเบียบ
14 กฎหมายหรือนโยบาย ที่เอื้อต่อการผูกขาดธุรกิจอาหารและปัจจัยสี่ และให้มีการบังคับใช้ พ.ร.บ. การแข่งขัน
15 ทางการค้า พ.ศ. ๒๕๖๐

16 ๔) นโยบายรัฐกับความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤติควรวางขอบเขต (scope) ที่จำกัดลงที่
17 การมีอาหารเพื่อดำรงชีวิตในระยะเวลานั้นๆ ในช่วงวิกฤติควรมีนโยบายและมาตรการที่รับประกันว่า
18 ประชาชนทุกคนจะกลุ่มใดก็ตามจะมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอตามความจำเป็นอย่างเท่าเทียมกัน โดย
19 ยกเว้น (overrule) กฎเกณฑ์บางอย่างเพื่อให้ประชาชนสามารถมีอาหารบริโภคอย่างเท่าเทียม เช่น การ
20 ควบคุมราคาสินค้าอาหาร การกำหนดพื้นที่สงวนเพื่อการผลิตอาหารสำหรับบริโภคภายในประเทศ ฯลฯ

21 ๕) เครือข่ายความมั่นคงทางอาหารมีข้อเสนอแบบเอกฉันท์ว่า ควรน้อมนำหลักปรัชญาของ
22 เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เป็นทิศทางการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

23 ๖) ควรมีมาตรการเพื่อนำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่ง
24 และพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ ซึ่งบัญญัติเรื่องสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวน
25 ไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินสาธารณประโยชน์ ฯลฯ นำมาใช้เพื่อความมั่นคงทาง
26 อาหาร

27 ๗) นโยบายหนุนเสริมการสร้าง “ความมั่นคงทางอาหารจากฐานของชุมชน” ให้ชุมชนเป็นแหล่ง
28 ผลิตอาหาร ระบบการแลกเปลี่ยนและการกระจายอาหารทั้งในสภาวะปกติและในภาวะวิกฤติ มีแนวทาง
29 จัดการพื้นที่ผลิตอาหารในระดับครอบครัว และระดับชุมชน สร้าง “ตู้เย็นรอบบ้าน” สนับสนุนให้เกิดธนาคาร
30 อาหารในชุมชน ทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบท โดยมีรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับภูมิสังคม
31 วัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยหลักการสำคัญ คือ “สะสม หมุนเวียน เรียนรู้ และแบ่งปัน” โดยชุมชนควรมี “แผน
32 ชุมชน ด้านความมั่นคงด้านอาหารในภาวะวิกฤติ” มีกฎ ระเบียบชุมชน ด้านความมั่นคงทางอาหาร หรือ
33 กำหนดธรรมเนียมการใช้พื้นที่ร่วมเพื่อความมั่นคงทางอาหาร

34 ๘) ควรกำหนดมาตรการ นโยบายเพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจอาหารและปัจจัยสี่ขนาดเล็ก หรือ
35 ในระดับเล็กๆ ที่มีการวางแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อผลิตอาหาร และปัจจัยสี่ แปรรูปซื้อขายกันในขอบเขต

1 พื้นที่ที่ชัดเจน ในระดับชุมชน หมู่บ้าน/ตำบล และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งขับเคลื่อนโดยกลไกของประชาชน ผู้ค้า
2 รายย่อย ชุมชน ท้องถิ่น โดยมีมาตรการชัดเจนด้านทุนด้านการขนส่ง ฯลฯ

3 ๙) การส่งเสริมตลาดท้องถิ่น ตลาดชุมชนในทุกระดับ เช่น ตลาด “๔ ร” คือ โรงพยาบาล
4 โรงเรียน/ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านอาหาร โรงแรม การกระจายอาหารในหมู่บ้าน เช่น รถเร่ รถพุ่มพวง การ
5 กระจายโดยผู้ผลิตในชุมชนมีตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดในโรงพยาบาล ตลาดเคลื่อนที่ ศูนย์การกระจาย
6 วิสาหกิจ/กลุ่มผู้ผลิตในชุมชนท้องถิ่น มีตลาดชุมชนให้ครบทุกหมู่บ้าน การสร้างระบบการจัดการกระจาย
7 อาหารในท้องถิ่นให้ได้ ส่งเสริมให้เกิดการผลิตในชุมชนมากขึ้น เพื่อลดการนำเข้าอาหารจากที่อื่น และลด
8 ระยะเวลาในการขนส่ง การส่งเสริมการขยายตลาดท้องถิ่นในการกระจายอาหารโดยตรงระหว่างเกษตรกรและ
9 ผู้บริโภค และการพัฒนาระบบตลาดออนไลน์ในการเชื่อมโยงระบบอาหารระหว่างเมืองกับชนบทได้โดยตรง
10 สามารถหนุนเสริมความมั่นคงทางอาหารได้อย่างพอเพียงและรวดเร็ว

11 ๑๐) การเพิ่มทักษะ ความรู้ เพื่อรับมือยามวิกฤติ เช่น พื้นฐานด้านการผลิตอาหาร ถนอมอาหาร
12 ให้ทุกคนต้องสร้างด้วยตนเอง ต้องรู้และเข้าใจกระบวนการปลูกได้ด้วยตนเอง การสร้างฐานความมั่นคงทาง
13 อาหารในระดับครอบครัวและชุมชนด้วยการผลิตเพื่อบริโภคอย่างพอเพียง ทั้งในระดับบุคคลก็ปลูกผักที่กิน
14 ได้เอง ในระดับชุมชน ก็สนับสนุนให้ภาคีปลูก และรับประทานทั้งโรงเรียน และในชุมชน การให้ความรู้เรื่อง
15 การถนอมอาหารในระยะยาว

16 ๑๑) ชุมชนเมืองควรหนุนเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวตามริมรั้วในกระถาง และภาชนะอื่นๆ ที่
17 สามารถนำมาปลูกพืชทดแทนการปลูกไม้ประดับในพื้นที่ที่มีความจำกัด ควรอนุญาตให้มีการนำพื้นที่
18 สาธารณะหรือที่รกร้างว่างเปล่าทั้งของหน่วยงานรัฐและเอกชนในชุมชนมาทำประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องการ
19 เพาะปลูกเพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน และมีระบบในการบริหารจัดการที่ดี

20 ๑๒) เมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ต้องมีระบบการจัดการอาหารที่ปลอดภัย และระบบการ
21 จัดการห่วงโซ่อาหาร พร้อมทั้งระบบการกระจายอาหาร (Logistics) โดยอาจเน้นการใช้ระบบการกระจาย
22 อาหารผ่านระบบออนไลน์มากกว่าการปลูกในพื้นที่จำกัดที่ต้องใช้เทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันยังไม่สามารถผลิตได้
23 เพียงพอต่อการบริโภคในเมือง

24 ๑๓) นโยบายเกี่ยวกับการกระจายการถือครองที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของ
25 ตนเองสามารถครอบครอง เข้าถึงที่ดินในฐานะฐานการผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญ รัฐ
26 ควรจัดหาพื้นที่สาธารณะประโยชน์ให้เกษตรกรเช่าในราคาถูกในการผลิต

27 ๑๔) นโยบายด้านการสร้างฐานทรัพยากรชุมชน เช่น สร้างป่าเศรษฐกิจ การจัดการแหล่ง
28 อาหารจากธรรมชาติ ที่ชุมชนจะใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน เช่น การมีกฎ ระเบียบในการจัดการร่วม
29 หรือป้องกันการเก็บหาเชิงทำลายจากชุมชนอื่นๆ การจัดการพืชอาหารในไร่หมุนเวียนให้มีความหลากหลาย

30 ๑๕) การปรับหรือแก้กฎหมาย นโยบาย รวมทั้งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีบทบัญญัติ
31 รองรับสิทธิในอาหาร สิทธิชุมชน และรับรองให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะได้ โดย
32 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนจัดการแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การจัดการป่า
33 ชุมชน ป่าบุงป่าทาม เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ แหล่งน้ำสาธารณะ ฯลฯ

34 ๑๖) การใช้พื้นที่สาธารณะหรือที่ว่างเปล่าที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน จัดเป็นพื้นที่กลางสำหรับสร้าง
35 แหล่งอาหาร จุดรวมผลผลิต จุดกระจายสินค้าชุมชน สวนผักชุมชน ฯลฯ

๑๗) ควรกำหนดมาตรการ นโยบาย ฯลฯ เพื่อมุ่งช่วยเหลือต่อกลุ่มผู้เปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส หรือ ผู้ที่หลุดจากกลไกทางสังคมไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการทางสังคม หรือถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทางสังคมหรือทางการเมือง ตลอดจนแรงงานต่างชาติ หรือบุคคลไร้รัฐ ฯลฯ ทั้งในหน่วยงานรัฐ ส่วนกลาง ภูมิภาคและ และระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดการเข้าถึงอาหารในกลุ่มผู้เปราะบาง

๑๘) ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เพราะการช่วยเหลือมักไม่ตรงกลุ่มเป้าหมาย การช่วยเหลือควรทำเป็นระยะเร่งด่วน ให้การช่วยเหลือปัจจัย ๔ และระยะฟื้นฟู ควรให้กลุ่มเปราะบางได้พึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ นอกจากนี้ การให้ความช่วยเหลือผู้เปราะบางในทั่วถึงและเท่าเทียม ต้องให้หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงเป็นองค์กรจัดทำข้อมูล และมีคนในชุมชนประสานข้อมูลผู้ที่ได้รับผลกระทบ (เช่น ข้อมูลกลุ่มประชาชนที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรคนจน) จำนวน ๑๔ ล้านคน และข้อมูลกลุ่มประชาชนที่รัฐบาลต้องใช้เงินอุดหนุนเยียวยาในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ระบาด จำนวนที่ลงทะเบียน ๒๘-๓๐ ล้านคน ฯลฯ

๑๙) ควรหนุนเสริมการขับเคลื่อนร่วมกันในสังคม รวมทั้งในระดับกลุ่ม องค์กร หรือภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการชีวิตสาธารณะร่วมกัน โดยควรเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อหน่วยย่อยหรือกลุ่มคน/องค์กรต่างๆ ตลอดทั้งห่วงโซ่ของอาหารสามารถดำเนินการได้โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทั้งระบบตั้งแต่การผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค ในภาคการผลิตอาหาร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต กลุ่ม/องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับทรัพยากรในการผลิต เช่น ทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ, กลุ่มสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยชีวภาพ สารบำรุงดิน เป็นต้น ภาคการกระจายผลผลิต ได้แก่ ผู้ค้ารายย่อย ผู้รวบรวมผลผลิตในท้องถิ่น ตลาดในท้องถิ่น รวมถึงความต้องการจากกลุ่มผู้บริโภค

๒๐) ควรหนุนเสริมการขับเคลื่อนโดยอาศัยทุนทางสังคม ร่วมกันสร้างรูปแบบการช่วยเหลือกันในสังคม เช่น การแบ่งปันอาหารซึ่งกันและกัน ตู้ปันสุข หรือ การทำ CSR ของบริษัท มูลนิธิต่างๆ ในประเทศ บทบาทของวัด การนำอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตของพระสงฆ์ส่วนหนึ่งมาแบ่งปันให้ผู้ด้อยโอกาส และคนยากจน ส่งเสริมบทบาทของ บ้าน-วัด-โรงเรียน “บวร” เดินไปด้วยกันช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตามด้วยความซับซ้อนและกว้างขวางของประเด็นทางนโยบายในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร คณะทำงานจึงได้คัดเลือกประเด็นที่เป็น “จุดคานงัด” ที่สำคัญ มาใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่น่าเสนอเพื่อพิจารณาเป็นมติของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ ๑๓ นี้

๕. ข้อเสนอเพื่อให้สมัชชาสุขภาพแห่งชาติพิจารณา

ขอให้สมัชชาสุขภาพแห่งชาติพิจารณาเอกสารสมัชชาสุขภาพ ๑๓ / ร่างมติ ๑ ความมั่นคงทางอาหาร ในภาวะวิกฤต (Food Security in Crises)

1 ๖. เอกสารอ้างอิง

- 2 ๑. พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
3 https://library2.parliament.go.th/giventake/content_law/law080251-39.pdf. [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๓]
- 4 ๒. ประกาศคณะกรรมการวิชาการภายใต้คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๔
5 เรื่อง ประกาศหมวดประเด็นย่อย เพื่อพัฒนาเป็น ร่าง ระเบียบวาระการประชุม ในสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ
6 พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๔, ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๓. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
7 https://main.samatcha.org/sites/default/files/document/app_sam13_2563_2264.pdf. [๑๕ ตุลาคม
8 ๒๕๖๓]
- 9 ๓. ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๙. [ออนไลน์].
10 แหล่งที่มา:[https://www.nationalhealth.or.th/sites/default/files/upload_files/Statute_on_the_national_h](https://www.nationalhealth.or.th/sites/default/files/upload_files/Statute_on_the_national_health_system_591219.pdf)
11 [ealth_system_591219.pdf](https://www.nationalhealth.or.th/sites/default/files/upload_files/Statute_on_the_national_health_system_591219.pdf). [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๓]
- 12 ๔. FAO, *Constitutional and Legal Protection of the Right to Food around the World*, 2011. [Online].
13 Available form: <http://www.fao.org/3/a-ap554e.pdf>. [Oct. 15, 2020]
- 14 ๕. UNDP, *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press, 1994.
- 15 ๖. *Sustainable Development*. [Online]. Available: <https://sdgs.un.org/goals>. [Oct. 15, 2020]
- 16 ๗. A. Sen, *Poverty and Famines*, Oxford: Clarendon Press, 1981.
- 17 ๘. กฤษฎา บุญชัย, บัณฑิต เศรษฐกิจโรตัม, วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, และ อนุช อภาภิรม, *แนวความคิดและ*
18 *นโยบายฐานทรัพยากรอาหาร*, นนทบุรี: มูลนิธิชีววิถี, ๒๕๕๐.
- 19 ๙. วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, “การศึกษาสถานการณ์และข้อเสนอในการพัฒนาและขับเคลื่อนเชิงนโยบายประเด็น
20 สำคัญทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการเกษตรกับสุขภาพ,” สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๖๓,
21 unpublished.
- 22 ๑๐. UN World Food Programme, *2020 Global Report on Food Crises*, 2020. [Online]. Available form:
23 <https://www.wfp.org/publications/2020-global-report-food-crises>. [Oct. 15, 2020]
- 24 ๑๑. UN World Food Programme, *Global Report on Food Crises Update: In times of COVID-19 -*
25 *September 2020*, 2020. [Online]. Available form: [https://www.wfp.org/publications/global-report-](https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crises-update-times-covid-19-september-2020)
26 [food-crises-update-times-covid-19-september-2020](https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crises-update-times-covid-19-september-2020). [Oct. 15, 2020]
- 27 ๑๒. โสมรศมี จันทรัตน์, อัจฉนา ลำชา, ลัทพร รัตนวราภักษ์, ชนกานต์ ฤทธิพันธ์, ณรงค์ฤทธิ์ อดุบย์
28 ฐานานุกิติ, และ บุญธิดา เสงี่ยมเมตร, “ครัวเรือนเกษตรกรไทยในวิกฤติโควิด-19: หลักฐานเชิงประจักษ์จาก
29 การสัมภาษณ์เกษตรกรทั่วประเทศ,” สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, ๒๕๖๓. [Online]. Available
30 form: https://www.pier.or.th/wp-content/uploads/2020/05/aBRIDGEd_2020_011.pdf. [๑๕ ตุลาคม
31 ๒๕๖๓]
- 32 ๑๓. “ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของโควิด-19 ต่อครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย ในชุมชนเกษตรกรรม,” in
33 *สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา*. [Online]. Available form: <https://www.idi.or.th/2020/08/16/eeco-covid19/>.
34 [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๓]
- 35 ๑๔. “ค้าปลีกและร้านอาหาร สู้โควิด-19 เร่งปรับตัวสู่ออนไลน์ ชดเชยรายได้หลักที่หายไป (กระแสรอรศน์ ฉบับ
36 ที่ ๓๐๙๓),” in *ศูนย์วิจัยกสิกรไทย*. [Online]. Available form:
37 <https://kasikomresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/z3093.aspx>. [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๓]